

40 OBZOR 1. LISTOPADA 2011.

Politika / Analiza /

KULTURA KRITIKE

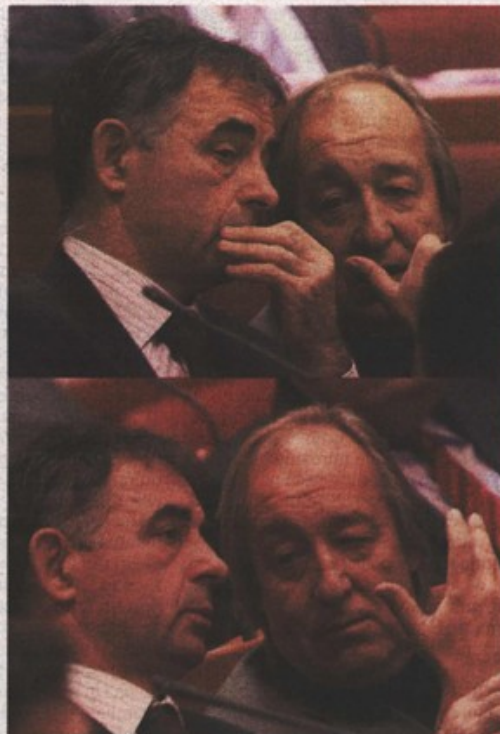
JESU LI SRBI DANAS UGROŽENIJI OD NEZAPOSLENIH ILI GLUHIH?

TREBA LI, PO OVOJ LOGICI, NEZAPOSLENA, SAMOHRANA MAJKA ROMKINJA IMATI PETEROSTRUKO PRAVO GLASA

Piše:
PROF.
DR. ŽARKO
PUHOVSKI

Nepavedno zaboravljeni Stanislaw Jerzy Lec davno je zaključio da „loša politika razmatra probleme tek kada prestanu biti životno aktualni“. Ma koliko stara, ova je formulacija – ne posve začuđujuće – pogodan opis aktualne rasprave u domaćoj javnosti o „dvostrukome pravu glasa“. Izmjenama Ustavnoga zakona o pravima manjina i Zakona o izboru zastupnika prošle je godine Sabor, naime, gotovo jednoglasno (sljubom pozicije i opozicije bez presedana) stavio izvan snage temeljno načelo (liberalno) demokratske zajednice: jedan čovjek (državljanin) – jedan glas. John Stuart Mill je formulirao odgovarajuću maksimu (pripisujući je Benthamu): „svatko vrijedi kao jedan, nitko kao više no jedan“. Premda desetljećima izložena brojnim kritikama, ponajviše usmjerenima na razinu (pre)raspodjele u društvu, ona je i danas osnova demokratski ustrojene zajednice i važi u praktički svim demokracijama (s posve zanemarivim izuzecima). U provedbi ovo je načelo, dakako, nerijetko relativirano, no svi sustavi upravo od njega polaze.

Riječju, valjalo bi raspolagati doista iznimno teškim argumentima kojima bi se opravdalo nijekanje ovakva, fun-

Milorad Pupovac i Furio Radin: Javnost će se morati suočiti s diskriminacijskom praksom (pri čemu je očito različita situacija u kojoj živi talijanska, srpska ili romska zajednica)

damentalnoga načela demokratskoga ustroja. U domaćim prilikama dospjelo se je tek do – ne baš razložna – pripovijedanja o pozitivnoj diskriminaciji potrebnoj kako bi se kompenzirala diskriminiranost etničkih manjina. No, takvo postavljanje problema otvara prostor za barem tri ozbiljna pitanja: a) na osnovi čega se zaključuje da su baš etničke manjine diskriminiranije od niza drugih manjina u društvu?; b) na osnovi čega se zaključuje da postojeću diskriminiranost stanovite društvene skupine kompenzira dvostruko pravo glasa kao „pozitivna diskriminacija“?; c) može li ovakav model realno popraviti političku poziciju etničkih manjina?

DESET GODINA PREKASNO

U odgovoru na prvo pitanje sažima se, zapravo, ono o čemu uvodno govori Lec. Nedvojbeno je, naime, da su u devedesetima etničke manjine bile pod sustavnim političkim, socijalnim i kulturnim pritiskom, da je srpska manjina bila egzistencijski ugrožena, da je, konačno, postotak pripadnika etničkih manjina u hrvatskome pučanstvu između 1991. i 2001. smanjen za dva i pol puta (a srpske i više). U to doba – kada je suzbijanje diskriminacije (ali i gorih pojava) bilo urgentno – donošenje ovakvih mjera pozitivne diskriminacije logički nije bilo moguće. Zašto ih onda donositi desetak godina kasnije kada mogu imati samo (posve zakašnjelo i stoga politički

POLITIČKI STRIPEASE Da bi izborili pravo manjinskoga glasanja, građ

NIJE SPORNO DA SU U DEVEDESETIMA MANJINE BILE POD PRITISKOM

DISKRIMINACIJA Postotak pripadnika etničkih manjina u hrvatskome pučanstvu između 1991. i 2001. smanjen je za dva i pol puta (a srpska i više)

bitno ispražnjeno) simboličko značenje? Drukčije rečeno, bilo bi zasigurno teško dokazivati da su pripadnici/e talijanske ili češke manjine u današnjoj Hrvatskoj u teškoj situaciji od, primjerice, nezaposlenih ili gluhih. Pokušaj ideologa multikulturalnosti da dokažu kako je etnička zajednica opće, jezične, kulturne, komunikacijske naravi i mnogo šire zahvaća život pripadnika no npr. gluhoća očito zapostavlja zbiljske životne okolnosti. Jer već se godinama u nizu država vode sudski sporovi u kojima roditelji pokušavaju (a gdje-dje i uspijevaju) spriječiti ugrađivanje umjetnih pužnica svojoj djeci pozivajući se pritom na roditeljsko pravo da djecu odgajaju unutar specifične kulturne i komunikacijske zajednice osoba koje ne čuju. Premda je socijalna deprivacija često shvaćena kao manje trajna i egzistencijski određujuća od kolektivnih identiteta, novija istraživanja sredina u kojima vlada dugotrajna strukturalna nezaposlenost upućuju na to da se tako također stvaraju alternativne zajednice s jasnim subkulturnim karakteristikama.

ROMI SU JEDINI IZUZETAK

Dakle, u današnjim uvjetima manjinske etničke zajednice ne mogu biti smatrane skupinama koje trebaju posebnu političku zaštitu u odnosu na već spomenute, ali i skupine s alternativnim životnim stilovima, religijske manjine itd. Izuzetak je nedvojbeno romska populacija, to više što je njezina strukturalna diskriminiranost opća karakteristika i gotovo svih članica EU (pa ne može očekivati boljitak ni ulaskom Hrvatske u nju). No, i unutar te zajednice razvidni su različiti stupnjevi diskriminiranosti – nedvojbeno je da su žene u romskoj zajednici u razmjerno teškoj situaciji od muškaraca, nezaposlene žene u još teškoj, nezaposlene žene, samohrane majke u još teškoj itd. Treba li odatle izvući zaključak da bi nezaposlena, samohrana majka Romkinja trebala imati peterostruko pravo glasa? Ovo (retoričko) pitanje upućuje, zapravo, na pogrešno shvaćanje pozitivne diskriminacije koje je u osnovi čitava postavljanja problema. Otako je Kennedy svojom „izvršnom uredbom“ (10925 od 6. ožujka 1961.) uveo „afirmativnu akciju“ (ili: pozitivnu diskriminaciju) u pravni i politički vokabular kao sadržaj je ovakva djelovanja svagda shvaćano zapošljavanje, naobrazba, kulturna aktivnost, socijalna zaštita, i sl. Ona se, posve striktno, dakle, svodila na reduciranje društvenih razlika određenih podrijetlom, prebivalištem ili skupinskom pripadnošću. Kada se ovaj koncept nastoji interpretirati u području građanskih prava, nastaje zbrka koju prethodno pitanje jasno ilustrira. Drukčije rečeno, u društvenome se sklopu svagda radi o jednakosti šansi, u pravnoj regulaciji političkih odnosa riječ je o jednakopravnosti naprosto. U izbornome modelu koji je u Hrvatskoj na snazi već desetak godina pripadnici manjina su istovremeno privilegirani i deprivilegirani. Jer, s jedne strane, nije im – kao ostalim državljanima – omogućeno opće pravo glasa (i korištenje mogućnosti da optiraju među različitim strankama/listama), a, s druge, zajamčena im je privilegija da među njima znatno manji broj birača (katkada i manje od 300) izabire saborsko zastupstvo (dok

Zastupnicima manjina za ulazak u Sabor katkad treba i manje od 300 glasova, dok ostali moraju sakupiti oko 15.000 glasova

ostali zastupnici/e za ulazak u Sabor trebaju cca. 15.000 glasova). Time su u sustav ugrađene različite vrijednosti glasova na izborima te flagrantna diskrepancija u demokratskoj legitimiranosti među zastupnicima u Saboru (do 1:45!). Dodatna cijena koju pripadnici manjina plaćaju za povlaštenu izbor saborskoga zastupništva jest u bitno neprihvatljivome ritualu svojevrsnoga političkog stripteasea. Da bi izborili pravo manjinskoga glasanja, građani se moraju legitimirati kao pripadnici neke od etničkih manjina, moraju, dakle, pred biračkim odborom odbaciti svoje pravo na privatnost (koje, inače, svakako obuhvaća i etnički pripadnost osobe). Prošlogodišnje promjene nisu uklonile ovu prepreku za pripadnike manjina (osim srpske, za koju je bio predložen drukčiji izborni model). Jer i u slučaju da pripadnici manjina imaju dvostruko pravo glasa, za korištenje bi se drugoga glasa opet morali javno etnički deklarirati.

Kako je znano, Ustavni je sud prije dva mjeseca ukinuo spomenute odredbe o glasanju pripadnika etničkih manjina. Jedno je veliko načelo time (privremeno) spašeno, no izbori će se održati na osnovi modela koji je do sada korišten (sa svim njegovim nedostacima). To bi trebalo značiti da će idući saziv Sabora biti motiviran na vrijeme ozbiljnije mijenjati čitav izborni sustav (od skandaloznoga stanja biračkih popisa, preko neodrživih razlika u broju birača među izbornim jedinicama do supstancijalnih nedostataka razmjernoga sustava kakav je na djelu). Zastupnici manjina morali bi u sklopu urgentno potrebnih potreba dobiti status koji odgovara njihovoj specifičnome biračkom tijelu (primjerice, da nemaju ovlasti za sudjelovanje u postupcima formiranja Vlade, odnosno glasanju o povjerenju Vladi i predsjedniku republike, o donošenju budžeta...), ali da, s druge strane, odluka većine manjinskih zastupnika o neprihvatanju zakonskoga prijedloga jer ga smatraju protivnim interesima etničkih manjina bude razlogom za provođenje posebnoga postupka usuglašavanja prije donošenja konačne verzije zakona. Sve je ovo nužno razmotriti nakon izbora (jer prije njih vremena za promjene više nema), u znatno mirnijoj atmosferi od sadašnje. Javnost će se morati suočiti s diskriminacijskom praksom spram mnogih pripadnika manjina (pri čemu je očito različita situacija u kojoj živi talijanska, srpska ili romska zajednica). Ali, i s time da je rješavanje neravnopravnosti manipuliranjem pravom glasa u najmanju ruku sporno. Ne shvati li se to, etniziranje politike ostat će konstantom, a glasoviti će Pupačićev stih, autorovoj intenciji nasuprot, postati elementom (pogodene) političke satire: „Bio sam četvorica nas.“

ani se moraju legitimirati kao pripadnici neke od etničkih manjina